

Man saknar inte kon förrän båset är tomt – varför behövs mjölkproduktion i Sverige?

Den 8:e december bjöd KSLA genom Kommittén för hållbar svensk matproduktion och -konsumtion in till ett seminarium om den svenska mjölken. Enligt siffror från Eurostat är Sverige det enda land i EU där mjölkproduktionen har sjunkit sedan 1995 och där minskningen är ca 1 procent per år, en minskning som till skillnad från alla andra länder utom Frankrike håller i sig efter att mjölkkvoterna avskaffades 2015.

Text: CHARLOTTE HALLÉN SANDGREN

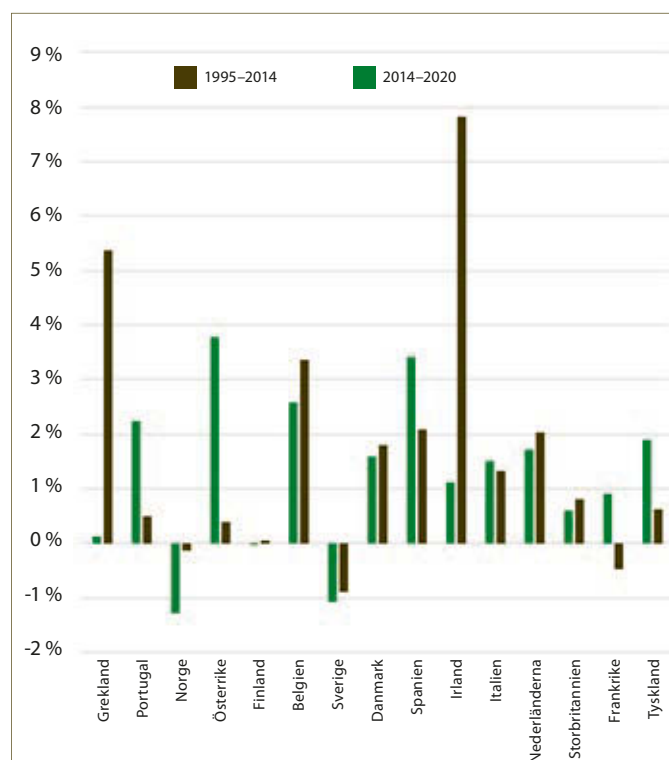
Syftet med seminariet var att beskriva den betydelse inhemsk mjölkproduktion har för Sveriges befolkning, landsbygd och jordbruk. Idén var också att skapa förståelse för orsakerna till att produktionen sjunker, till att vissa gårdar växer medan små gårdar försvinner i många bygder. Till sist var tanken att diskutera vad som krävs för att vända trenden i en paneldebatt.

Kommitténs konklusioner

Mjölkproduktionen är livsnerven i svensk matproduktion i vårt nordliga klimat. Svenskens konsumtion av mjölkprodukter ökar stadigt, framför allt gäller det ost och mjölkfett. Aktuell forskning visar att mjölkprodukter kan vara en naturlig del i en hälsosam diet.

Sedan Sveriges inträde i EU 1995 har det skett en successiv avreglering av mjölkproduktionen. Från att ha haft 100 procent försörjningsgrad för mjölkprodukter inom landet är vi nu nere på 70 procent. Mjölkföretagaren har gått från en relativt skyddad och stabil tillvaro till en situation med varierande och ofta svag lönsamhet. Det finns konkurrensfördelar i Sverige men dessa uppväger inte kostnadsnackdelar som kommer av bland annat regler och krav, högre bygg- och lönekostnader, högre skatter med mera.

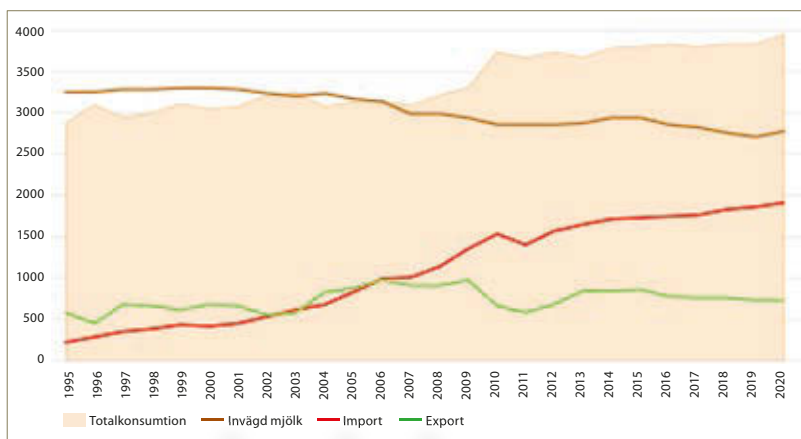
Samtidigt har den svenska mjölken i jämförelse ett stort antal mervärden som lagg antibiotikaanvändning, frånvaro av

Årlig procentuell förändring av den nationella mjölkproduktionen i EU-länder som varit medlemmar sedan 1995 (samt Norge). Källa: Eurostat.

allvarliga sjukdomar bland mjölkarna, lågt klimatavtryck och betesgång som inte betalas av marknaden. På senare tid har också idisslarnas, särskilt kornas, stora betydelse för markbördighet, biologisk mångfald, livsmedelssäkerhet och nyttjande av restprodukter uppmärksamats alltmer. Branschens egen framtidsrapport visar på goda möjligheter att utveckla produktionen och samtidigt klara av både klimat- och hållbarhetsmålen.

Styrkeförhållandena på den svenska mejerimarknaden är skeva. Den kraftiga koncentrationen till utländskt ägande (ca 80 procent) avspeglar sig i handeln avseende mejeri-

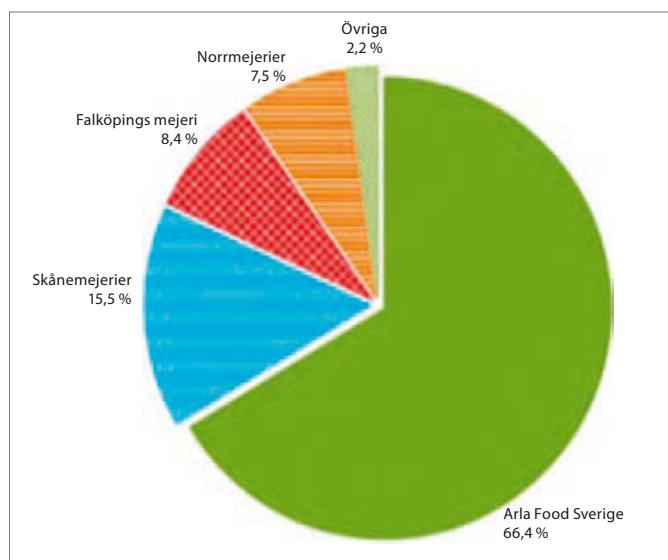

Handelsbalanser, mjölkekvivalenter, tusen ton. Källa: Ann-Marie Karlsson, Jordbruksverket.

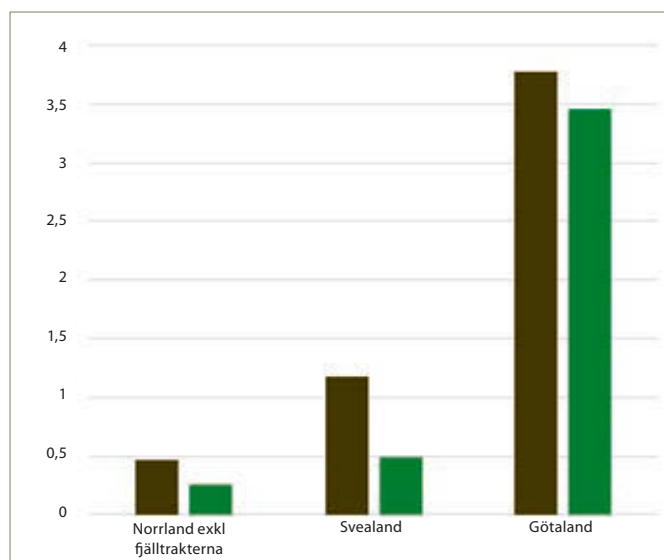
ernas avtals- och marknadsvillkor. De starka varumärkena exponeras ofta bättre och är styrande för priset på de olika produktkategorierna. Flertalet av de kvarvarande svenska mejerierna aviserar dessutom stora lönsamhetsproblem.

Det europeiska mjölkpriset som tillämpas och den generellt låga lönsamheten har inneburit stora generationsväxlingssvårigheter, särskilt i områden med sämre förutsättningar där stöden inte kompenserar fullt ut. Samma gäller områden i närheten av städer där alternativ sysselsättning konkurrerar med den mycket arbetskrävande mjölkproduktionen där timpenningen är låg. En psykologisk/social faktor som kan ha haft betydelse är också att när produktionen börjar minska i en region och därmed även antalet mjölkbönder blir det en negativ spiral som är svår att bryta.

I många bygder är möjligheterna till storleksrationalisering begränsad, vilket kraftfullt fördyrar investeringskostnaden i skogs- och mellanbygd. Det har framför allt drabbat Svealand och Norrland. Varje år försvinner ungefär 6 procent av mjölkbesättningarna. Med den takten kommer ytterligare ca 1 000 av de kvarvarande 2 995 besättningarna att ha för-

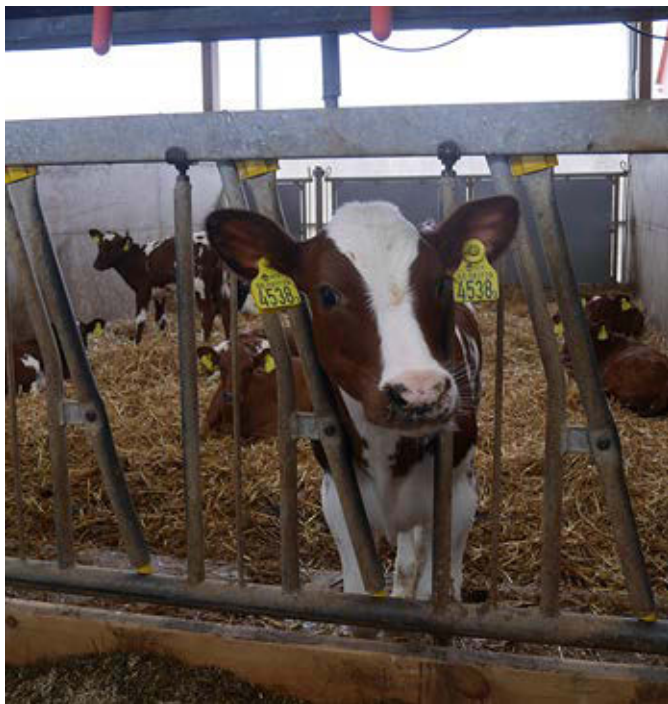
Invägning vid mejeri. Källa: Ann-Marie Karlsson, Jordbruksverket.

Antal mjölkkor per km². Källa: Ann-Marie Karlsson, Jordbruksverket.

Man saknar inte kon förrän bålet är tomt. För dagen gäller det dock inte Vadsbo Mjök i Mariestad. Foto: Per Eriksson.

Framtida mjölkproducenter. Foto: Per Eriksson.

svunnit inom 6 år. Införandet av förbud mot uppbundna kor kommer, om inga motåtgärder vidtas, att ytterligare bidra till att ett mycket stort antal svenska mjölkbesättningar försvinner.

Antalet mjölkkor har decimerats med 58 procent i Svealand och 42 procent Norrland sedan EU-inträdet. "Kotätheten" är idag 13 gånger lägre i Svealand och 27 gånger lägre i Norrland jämfört med Götaland.

I den efterföljande paneldebatten med Mikael Bäckström, KD, Maria Gardfjell, MP, Åsa Domeij, Axfood, Jonas Carlgren, Arla Foods/LRF Mjolk, och Håkan Henriksson från Gård och Djurhälsan, lyftes förslaget på en "haverikommission" för den svenska mjölken.

Efter en livlig diskussion sammanfattade moderatorn Ann-Helen Meyer von Bremen seminariet på följande sätt: "Det är skarpt läge för mjölken men det finns starka mervärden. Det finns ett skäl till att Sverige blev ett mjölkland av rang under början av 1900-talet, men man saknar en starkare berättelse. I skuggan av mjölkens värde i landskapet finns det ett stort intresse av att bibehålla och stärka mjölkens roll i en levande landsbygd och samhälle. Det är ligger på branschen själv och politiken att lösa den ekvationen."

Det finns mycket att göra och stora möjligheter!

Kommitténs förslag

En "mjölkkommission" bör tillsättas med syfte att öka produktionen utifrån den potential som finns för svensk mjölkproduktion. Mot bakgrund av alla de värden som en ökad spridning i landet medför bör även ökad möjlighet för

Man saknar inte kon förrän bålet är tomt – varför behövs mjölkproduktion i Sverige?

Moderator: Ann-Helen Meyer von Bremen

09:00 Välkommen och introduktion

Trendspaning, produktion, konsumtion och hälsa

09:10 Förändrad gårdstruktur och produktion över landet, handelsbalans och konsumtion.

Ann-Marie Karlsson, chefschef, Jordbruksverket

09:25 Vad styr utbud och efterfrågan i butik? Åsa Domeij*, hållbarhetschef, Axfood

09:40 Mjolkprodukters hälsoeffekter – fokus på fett. Fredrik Rosquist, forskare, Uppsala Universitet

09:55 Frågor

Den svenska mjölkproduktionens roll för landskap och klimat

10:00 Produktionens hälsoeffekter i landskapet. Pernilla Tilläker, universitetslektor, Sveriges Lantbruksuniversitet

10:15 Svensk mjölks klimatpåverkan. Victoria Olsson, hållbarhetschef, Arla Sverige

10:30 Framtidens jordbruk "Mjolk och nötkött" – viktiga slutsatser

Claes Johansson, hållbarhetschef, Lantmännen

10:45 Frågor

10:50 PAUS

Varför backar produktionen – hur blir svensk mjölkproduktion ekonomiskt hållbar?

11:00 Vem vill vara mjölkhandlare eller varför inte? Investeringstakt, lönsamhet och social hållbarhet i mjölk-

produktionen. Carl-Axel Andersson, finansnämndschef, Lantmännen & Co

11:15 Finns det svenska mervärdet på mjölken? Hans Stenlund*, lantbrukare, Kalbet Mjolk

11:30 Hur driver vi mjölkpriset? Anders Segerström, vd, Falköpingsmejeriet

11:40 Frågor

11:45 LUNCH

Vägen framåt – vad krävs mer för att stabilisera och öka investeringar och produktion i hela landet?

12:45 Beräntelsen om mjölken. Håkan Jonsson, universitetslektor, Lunds Universitet

13:00 Vad kan göras mer för att öka mjölkproduktionen? Peter Kotfeldt, chef, LRF Mjolk

13:15 Hur kan politiken bidra? Mikael Bäckström (KD) och Maria Gardfjell (MP)

13:30 Frågor

13:35 Paneldebatt

Mikael Bäckström, Håkan Henriksson, vd, Glöd- och Djurhälsan, Jonas Carlgren, lantbrukare och Arla Foods

styrelse, Maria Gardfjell och Åsa Domeij

14:05 Summering och avslutning

Programmet vid seminariet den 8 december 2021.

lönsamhet på mindre och medelstora gårdar utredas. Det kan vara en förutsättning för tillräckligt antal gårdar över landet.

Vidare ska man arbeta med nedanstående.

- Skapa möjligheter att erhålla full ersättning för mervärdet som redan finns i den svenska mjölkproduktionen.
- Översyn och förändring av investeringsstöden så att produktionen ökar och sprids geografiskt.
- Se över konkurrenssituationen inom mjölkproduktionen och även effekter på prissättning, exponering i butik och förhandlingsvillkor.
- Utredda vad som skiljer mellan företag med bra och dålig lönsamhet och vad som kan göras för att höja lönsamheten.
- Analysera varför produktionen minskar i Sverige till skillnad från resten av EU.
- Fundera över vad som kan göras för att vända trenden.
- Förenkla och snabba upp tillståndprocesser.
- Fortsätta översynen av regler för svensk mjölkproduktion, såväl lagstyrda regler som branschregler, under beaktande av svenska mervärden.
- Se över förutsättningar för produktion i "sämre områden", liksom förutsättningar för mindre gårdar (till exempel avbytartjänst).
- Skapa tydligare ursprungsmärkning för ost med svensk mjölkkråvara.
- Lyfta in mjölkens betydelse för svensk livsmedelsförsörjning och dess betydelse för vår krisberedskap.

Seminariet finns dokumenterat här:

<https://www.ksla.se/aktivitet/man-saknar-inte-kon-forran-baset-at-tomt-varfor-behovs-mjolkproduktion-i-sverige/>